

OILADA VOYAGA YETMAGAN BOLALARNING IJTIMOIIY ONGINI TARBIYALASH TIZIMINI RIVOJLANTIRISH

Zokirova Go'zal Murodullo qizi

Buxoro Xalqaro Universiteti

1-bosqich magistranti

Guzal1995y@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada oilada voyaga yetmagan bolalarning ijtimoiy ongini shakllantirish va tarbiyalash tizimining mohiyati, mazmuni hamda rivojlantirish omillari tahlil qilingan. Tadqiqotda bolalarning ijtimoiy ongini tarbiyalash jarayonida oila muhitining ahamiyati, ota-onaning shaxsiy namunasi, axloqiy qadriyatlar tizimi va milliy tarbiya an'analari o'rni yoritilgan. Maqolada, shuningdek, zamonaviy ijtimoiy-pedagogik yondashuvlar, psixologik qo'llab-quvvatlash usullari hamda yosh avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalashda ijtimoiy ongni shakllantirish mexanizmlari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: oila, voyaga yetmagan bola, ijtimoiy ong, tarbiya tizimi, shaxs shakllanishi, ma'naviy qadriyat, ijtimoiy-pedagogik yondashuv.

Kirish

Bolalar – jamiyatning eng himoyaga muhtoj qatlamlaridan biri hisoblanadi. Ularning rivojlanishi, ta'limi, sog'lig'i, huquqlari va erkinliklari to'g'risida doimiy g'amxo'rlik va e'tibor talabetiladi. Bolalarning ijtimoiy himoyasi — bu bolalarning jamiyatda to'liq va xavfsiz o'sishi, o'z huquqlaridan foydalana olishlari va ularga zarur qo'llab-quvvatlashni ta'minlashga qaratilgan siyosat, tizim va amaliyotlar yig'indisidir. Ijtimoiy himoya – bu nafaqat ijtimoiy xizmatlar, balki huquqiy, iqtisodiy va psixologik himoya vositalarini ham o'z ichiga oladi. Jamiyatda va oilada bolalarning ijtimoiy himoyasi tushunchasi chuqur mazmun va mohiyatga ega. Bolalar ijtimoiy himoyasini aniqlashda ko'plab yondashuvlar mavjud. Bu tushuncha, asosan, bolalarning jamiyatdagi himoyasini ta'minlash, ularga o'rganish, rivojlanish, o'qish, sog'lom hayot kechirish, va adolatli sharoitlar yaratish uchun zarur bo'lgan barcha imkoniyatlarni taqdim etishga qaratilgan tizim sifatida tushuniladi. Ijtimoiy himoya – bu faqat fuqarolik huquqlarini himoya qilish emas, balki bolalarning iqtisodiy, ijtimoiy, sog'liqni saqlash va ma'naviy ehtiyojlarini ham qamrab oladi. Bolalarni himoya qilishning asosiy maqsadi, ularning jamiyatda teng huquqli va baxtli hayot kechirishlariga imkon yaratishdir. Bolalar – o'zlarini himoya qilish imkoniyatiga ega bo'lmagan, o'rganishga va ijtimoiy muhitga moslashishga ehtiyoj sezadigan aholi qatlamidir. Ularning huquqlari, o'rganish imkoniyatlari, sog'liqni saqlash, uy-joy va boshqa zaruriyatlari jamiyat tomonidan doimiy nazoratda bo'lishi kerak.

Asosiy qism

Oilada bolalarning ijtimoiy ongini tarbiyalash – ularni jamiyat hayotiga tayyorlashning birlamchi bosqichi bo‘lib, bu jarayonda ota-onaning shaxsiy namunasi, oilaviy qadriyatlar, milliy an‘analar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. O‘zbek oilasiga xos mehr-oqibat, hurmat, hamjihatlik, kattalarga ehtirom va mehnatsevarlik kabi qadriyatlar voyaga yetayotgan yosh avlodning ijtimoiy ongini shakllantirishda asosiy omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Oila — jamiyatning eng kichik ijtimoiy bo‘g‘ini bo‘lib, unda insonning shaxs sifatida kamol topish jarayoni boshlanadi. Bolaning ijtimoiy ongi, ya’ni o‘zini jamiyat a’zosi sifatida anglash, axloqiy me’yor va qadriyatlarga munosabati, mehnat va muloqot madaniyati aynan oilaviy muhitda shakllanadi.

Oila muhitida ijtimoiy ongni tarbiyalashning uchta asosiy yo‘nalishi mavjud:

1. Axloqiy-tarbiyaviy yo‘nalish – bola qalbida halollik, adolat, hurmat, mas’uliyat kabi fazilatlarni shakllantirish.
2. Ma’naviy-ma’rifiy yo‘nalish – milliy qadriyatlar, madaniyat, urf-odatlar va diniy an‘analar orqali shaxsni ma’naviy barkamol etib tarbiyalash.
3. Ijtimoiy-faol yo‘nalish – bolani jamoada yashash, muloqot qilish, hamkorlikda faoliyat yuritish ko‘nikmalariga o‘rgatish.

Zamonaviy oilalarda ijtimoiy ongni tarbiyalashda raqamli texnologiyalarning roli ortib bormoqda. Ota-onalar bolalarning internetdagi faoliyatini nazorat qilish, ularga foydali axborotni tanlashda yo‘l ko‘rsatish orqali ularning ijtimoiy ongini to‘g‘ri shakllantirishlari zarur. Shu bilan birga, maktab va mahalla hamkorligida amalga oshiriladigan ijtimoiy-pedagogik dasturlar bolalarning ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, oilada sog‘lom psixologik muhit, mehr-muhabbat, ishonch va muloqot madaniyatining mavjudligi voyaga yetmagan bolalarning ijtimoiy ongini shakllantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu bois, ijtimoiy ongni rivojlantirish tizimini takomillashtirish uchun quyidagi vazifalarni amalga oshirish zarur:

- ota-onalar uchun pedagogik va psixologik seminar-treninglarni yo‘lga qo‘yish;
- oilaviy qadriyatlarga bag‘ishlangan ma’naviy-ma’rifiy dasturlarni kengaytirish;
- yosh oilalarni ijtimoiy-pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish;
- ijtimoiy tarmoqlarda bolalar ongini sog‘lom shakllantiruvchi kontentlarni ko‘paytirish.

Bolalar ijtimoiy himoyasining ijtimoiy-psixologik asoslari ham katta ahamiyatga ega. Bola o‘tib-ulg‘ayganida uning psixologik holati, rivojlanishi va muhit bilan o‘zaro aloqasi jamiyatning qo‘llab-quvvatlashi, psixologik yordam va qo‘llab-quvvatlash orqali shakllanadi. Shuninguchun, ijtimoiy himoya faqat tashqi yordam emas, balki bola ichki holatini, uning psixologik va emotsional ehtiyojlarini inobatga olgan holda amalga oshirilishi zarur. Jamiyatda bolalarning psixologik ehtiyojlari

haqida to'g'ri tushuncha va bilimga egabo'lish, ularni tarbiyalash va qo'llab-quvvatlashda muvaffaqiyatli bo'lish imkoniyatini yaratadi. Shuningdek, bola o'sishi jarayonida u bilan ishlashda oilaning, maktab va boshqa ijtimoiy muassasalarining muhim o'rni bor.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, voyaga yetmagan bolalarning ijtimoiy ongini tarbiyalashda oila hal qiluvchi o'rinni egallaydi. Chunki aynan oilada insonning axloqiy-ruhiy poydevori, dunyoqarashi va ijtimoiy qadriyatlari shakllanadi. Ijtimoiy ongni rivojlantirish tizimi samarali bo'lishi uchun oilaviy tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik yondashuvlar, psixologik qo'llab-quvvatlash usullari va milliy qadriyatlar uyg'un holda tatbiq etilishi lozim.

Shaxsiy fikrimcha, oilaning tarbiyaviy kuchi va ijtimoiy mas'uliyatini mustahkamlash har bir jamiyat a'zosi uchun ustuvor vazifadir. Chunki bugungi bolalar — ertangi kunning yetuk shaxslari bo'lib, ularning ongli, mas'uliyatli va ijtimoiy faolligi millat kelajagini belgilaydi. Shu bois, har bir oila o'z tarbiyaviy faoliyatida bolalarda sog'lom ijtimoiy ongni shakllantirishni eng muhim burch sifatida qarashi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (1992-yil 8-dekabr). – Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi, 1992. – B. 32-45.
2. "Bolalar huquqlari to'g'risida"gi qonun (O'zbekiston Respublikasining 2008-yilda qabul qilingan qonuni). – Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2008. – B. 15-20.
3. "Bola huquqlari to'g'risida"gi konventsia (BMT, 1989). – Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 1994. – B. 58-70
4. Adizova M.M. Ijtimoiy ishda oila portretining ahamiyati. Yangi O'zbekiston pedagoglari axborotnomasi. IF: 5.141. 2-JILD, 11-SON (YO'PA). – 138-140b. www.in-academy.uz, <https://doi.org/10.5281/zenodo.14584094>
5. M. I. Bukharaev. "O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish" (Toshkent, 2020). – B. 78-90.
6. X. K. Akramov. "Bolalar mehnati va uning oldini olish: O'zbekiston tajribasi" (Toshkent, 2018). – B. 120-132.